

Wees bedreven in de liefde

Wilfred Takken

Onwaarschijnlijk genoeg schreef een Nederlander in de onderduik, Frans Boom, tijdens WO II het eerste boek ter wereld over de blues: 'De Blues – Satirische Liederen van de Noord-Amerikaanse Neger.' Het werd pas onlangs samen met een biografie van Boom uitgegeven.

In het Riverside Hotel in Clarksdale, Mississippi, is Frank Ratcliff de kamer aan het verbouwen waarin blueszangeres Bessie Smith in 1937 doodbloedde. De donkere, gemoedelijke man, met ronde pretogen onder zijn honkbalpet, geeft me een hand en zegt: „*Just call me Rat*”.

Ooit was dit hotel het Afro-Amerikaanse ziekenhuis van Clarksdale. De 'Bessie Smith Room' is de vroegere operatiekamer, waar zij bezweek aan de verwondingen die ze opliep na een auto-ongeluk vlak buiten de stad, op Highway 61. Rat: „Ik probeer er een nieuwe vloer in te zetten, maar ik kan geen gaten boren in dat vooroorlogse beton. En wat ook lastig is: de vloer is niet egaal, maar verloopt naar het midden van de kamer, waar het afvoerputje voor het bloed zit.”

Het hotel van Rat is eerder een afgetrapt pension te noemen: een smalle gang met acht kamertjes met eenvoudig meubilair en met behang dat sinds de opening in 1947 niet meer zal zijn vervangen. Heeft Rat oog voor de *vintage* kwaliteit van zijn blueshotel – zo belangrijk voor een toerist op zoek naar *the real thing* – of is hij gewoon niet zo dol op verandering? Zangers als Sonny Boy Williamson II en Muddy Waters logeerden hier. Robert Nighthawk vergat er zijn koffer op de avond voor hij stierf. En Ike Turner schreef er *Rocket 88*, het eerste rock 'n' roll nummer ter wereld. Wij krijgen de kamer van Muddy Waters.

We zijn op muziekreis door het Zuiden van de Verenigde Staten, van New Orleans, door Mississippi naar Memphis. In New Orleans is de jazz geboren, bovendien komt er veel goede rhythm & blues, funk en soul vandaan. De Mississippi Delta is het land waar de blues zou zijn begonnen. En Memphis is de residentie van Elvis Presley, de koning van de rock 'n' roll, de stad van het soullabel Stax, en van de eerwaarde Al Green, de soulzanger die een eigen kerk leidt. Dit is, kortom, de rijke bakermat van de Amerikaanse popmuziek die sinds de jaren vijftig de wereld heeft veroverd.

Ondertussen lees ik het verbazingwekkende boek *Boom's Blues* van Wim Verbei. Daaruit leer ik dat Bessie Smith tot de eerste bluesgolf behoorde, die voornamelijk uit vrouwen bestond. De blues was toen nog stadse amusementsmuziek uit New Orleans. Pas daarna gingen arme boeren in Mississippi de blues spelen. Noodgedwongen zonder band, zichzelf akoestisch begeleidend. Dat de blues hier op

de veranda's is geboren, als innerlijke noodkreet van de onderdrukte zwarte boer, is dus onzin. Dit is niet *The Land where the Blues began*. Dit is het land waar de blues een nieuw, landelijk gezicht kreeg, nadat de eerste populariteit was weggeëbd. Toen Bessie Smith stierf, was ze al een tijdje op haar retour.

Boom's Blues vertelt het verbazingwekkende verhaal van bluesliefhebber Frans Boom die tijdens de Tweede Wereldoorlog ondergedoken zat in Amsterdam en daar het eerste boek over de blues ter wereld schreef. Dat boek, *De Blues - Satirische Liederen van de Noord-Amerikaanse Neger*, werd nooit eerder uitgegeven, onder meer doordat Boom jong stierf. Het eerste deel van *Boom's Blues* is de biografie van Frans Boom, en het tweede deel bevat diens verloren gewaande manuscript.

De biografie gaat over een ongemakkelijke vriendschap. De onbekende jongeling Boom had weliswaar een paar honderd 78-toeren bluesplaten verzameld, maar verder voelde hij zich te zeer een groentje om een boek over de blues te schrijven. Dus zocht hij contact met de bekende jazzjournalist Will Gilbert. Samen zouden ze het boek maken. Maar de twee waren elkaars tegenpolen. Boom was een frisse, bemiddelde dokterszoon die in de illegaliteit zat. Gilbert was een schnabbelaar met een gezin, die, om rond te komen, bij de Kultuurkamer ging werken. Met deze instelling probeerde de Duitse bezetter de kunsten te nazificeren. Jazzkenner Gilbert maakte zich voorgoed gehaat in de muziekwereld met het schrijven van het *Verbod van negroïde en negritische elementen in dans- en amusementsmuziek*. Toch was hij waarschijnlijk geen nazi, maar een opportunistische collaborateur.

Aardig aan de biografie is dat er een omkering inzigt van ons beeld van de Tweede Wereldoorlog, nog afgezien van het feit dat een Kultuurkamerbons samen met een onderduiker een boek over negermuziek schreef. Hoe zou de post zijn gegaan? Frans Boom had het eigenlijk niet slecht in de onderduik, zorgeloos en goed doorvoed en lekker veel tijd voor zijn boek. Will Gilbert zat juist altijd in de tijd- en geldproblemen en werd ziek van de zorgen en zijn benauwende collaboratie.

Vaak moest Boom de collaborateur Gilbert helpen met bijvoorbeeld aardappelbonnen. De onderduiker en de landverrader hadden ook een inhoudelijk probleem. Gilbert was gewend om er *freischwebend* en ongedocumenteerd op los te zwammen. Boom wilde een degelijk boek, vrij van ongegronde meningen en aannames. Uiteindelijk wist hij Gilberts aandeel aan het boek te minimaliseren. Boom had nog een grote handicap. Hij had nog nooit een echte blueszanger gezien, was nog nooit in de VS geweest. Andere Nederlandse fijnproevers leerden de blues pas kennen in 1952, toen Big Bill Broonzy hier optrad. Echt grotere bekendheid kreeg de blues vanaf 1965, door de American Folk Blues Festivals. Boom was dus een eenzame pionier, zijn tijd ver vooruit. Toen hij begon in de jaren dertig, waren de Nederlandse bluesliefhebbers op de vingers van één hand te tellen. Ook in de Verenigde Staten stond het onderzoek naar de blues nog helemaal aan het begin. In de onderduik had Boom nauwelijks literatuur of andere bronnen. Hij had alleen zijn eigen collectie platen, en zelfs die kon hij in de tweede helft van de oorlog niet meer draaien, omdat onderduikers nu eenmaal geen lawaai mochten maken. Die beperking

blijkt nu een voordeel. Booms boek is namelijk onwaarschijnlijk fris en helder. Vrij van de tonnen romantische onzin die later over de blues heen zijn gestort.

Wat Boom voornamelijk doet, is teksten categoriseren op thema's, met lekker veel voorbeeldzinnen. Aardig daarbij is dat hij de blues niet ziet als een gruisige, traditionele muziekvorm, maar als een nieuwe stijl, juist betrekkelijk vrij van traditie. De bluesteksten die voor ons vaak als clichés klinken, waren voor Boom nieuw en wezenlijk anders dan Europese of blanke Amerikaanse teksten.

Boom stelt vast dat de blues liedjes voornamelijk over de liefde gaan, vooral over de lichamelijke liefde: 'Teksten met een duidelijk obscene-erotisch karakter die soms begeleid worden door obscene of quasi-obscene gedragingen (dansen).' Opvallend vindt hij ook dat seks en geld zo vaak samenhangen: 'Daarnaast treft men vaak passages aan waarin liefde en geld tamelijk openlijk, maar even openhartig als ontwapenend, met elkaar in verband worden gebracht.' Ook opvallend: in de blues gaan liefde en schoonheid niet samen, zoals in Europese minneliederen. 'De bedrevenheid in de liefde', zo ontdekte Boom, stond veel hoger aangeschreven. Voor de blueszanger hoef je niet mooi te zijn, als je maar lekker pijpt.

Hij vergelijkt dat kort met Afrikaanse volksliederen over seks, en concludeert dat die veel directer, en daarom onschuldiger zijn. De blues bevat juist veel dubbelzinnigheid. Dat verleidt hem tot een van de schaarse normatieve, in deze tijd racistisch klinkende, aannames: 'Het is mogelijk dat we hier een algemeen verschijnsel van degeneratie van de geëmigreerde Neger weerspiegeld zien.' Als we 'degeneratie' lezen als 'Europese invloed', dan klopt het trouwens wel. Boom was een bluespurist, die, zoals velen na hem, de blanke invloed als ondermijnend beschouwde. Hij was blind voor de invloed die blanke volksmuziekstijlen hadden op de countryblues.

De blues gaat niet over de arme, onderdrukte Afro -Amerikaan

Boom heeft in zijn onderduikkamertje eindeloos zitten turven: rijmschema's, thema's, de frequentie van rijmwoorden. Vaak heeft die categoriseerdrang iets potsierlijks. Hij hanteert categorieën als: '1. Niemand wil mij. 2. Zij wil mij niet meer. 3. Ik wil jou niet meer. 4. Het loven van de minnaar.' Zijn koeldroge analytische stijl botst vaak geestig met zijn onderwerp, de rauwe bluestekst. Feestnummers heten bij Boom 'teksten van het excitatieve type.' Ook ontdekt hij dat de blues vaak bestaat uit twaalf maten, het rijmschema AAB bevat, en dat één op de zes onderzochte liedjes begint met 'Woke up this morning'.

In veel opzichten is de blues het negatief van de gospel, volgens Boom: geen godsvrucht, geen vroom en blij levenspad. Vaak beschrijven de bluesliedjes in de eerste persoon het liederlijke, misdadige leven van de zwervende *bad man* die verhaalt over zijn *crime passionel*, over misdaad, eenzaamheid, dood, bijgeloof, zwarte slangen, bedluis. Opvallend afwezig zijn volgens Boom kinderen, broers en zusters,

werk, segregatie, politiek. Hij laat het bij deze droge constatering. Het latere misverstand dat blues gaat over onderdrukking van de zwarten, hoeft hij niet te bestrijden. Maar voor alle duidelijkheid: nee, de blues gaat niet over de onderdrukking van de arme Afro-

Amerikaan, maar over criminelenliefde en vooral over seks.

Gek idee dat ik op een veranda in Mississippi een boek lees over een Amsterdamse onderduiker die de muziek van deze regio bestudeert.

De dood van Bessie Smith, in het hotel van Rat, is onderwerp van controverse – zo lees ik 's avonds in een ander bluesboek. Het zou een schandig voorbeeld zijn van de apartheid in het Zuiden. Zij zou zijn gestorven omdat het blanke, betere ziekenhuis van Clarksville haar zou hebben geweigerd. Volgens het VVV-bord voor bluestoeristen buiten de Riverside Hotel is dit onwaarschijnlijk: eventuele blanke ziekenbroeders zouden überhaupt nooit hebben overwogen om haar mee te nemen. Maar folklorist John Lomax – die hierover een dispuut had met zijn zoon Alan – had zelfs een verklaring van een blanke arts dat Smith bij hoge uitzondering juist wel tot het blanke ziekenhuis was toegelaten. Omdat ze zo beroemd was.

In het Riverside Hotel durf ik niet tegen Rat te zeggen dat Bessie Smith misschien wel elders is gestorven. Niet in zijn blueshotel. Dus

zeg ik de volgende ochtend op de veranda: „Ik heb gisteravond gelezen over de dood van Bessie Smith. Maar ze schreven niets over die betonnen vloer.” Rat kijkt me glazig aan en draait zich dan traag om naar zijn vrouw: „*Ah, the young fella is jest kiddin' me.*”

Wim Verbei: Boom's Blues. Muziek, journalistiek en vriendschap in oorlogstijd. In de Knipscheer, 288 blz. € 34,50